

НАЦІОНАЛЬНА МЕТАЛУРГІЙНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ

ІЛЛЯШЕНКО СЕРГІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 658.8.001.76:338.33

**УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У НЕСТАБІЛЬНОМУ
РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

Спеціальність 08.06.02 - Підприємництво, менеджмент
та маркетинг

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Дніпропетровськ - 2000

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Сумському державному університеті
Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант - доктор економічних наук, професор

Мельник Леонід Григорович,
Сумський державний університет,
завідувач кафедри економіки

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Перерва Петро Григорович,**
Харківський державний політехнічний університет, завідувач
кафедри організації виробництва та управління персоналом

доктор економічних наук, професор **Сич Євген Миколайович,**
Чернігівський державний технічний університет, завідувач кафедри фінансів,
економіки і маркетингу

доктор економічних наук, професор **Ткаченко Володимир Андрійович,**
Дніпропетровська академія управління, бізнесу і права, проректор з наукової
роботи

Провідна установа Інститут економічного прогнозування НАН України,
відділ секторального прогнозування і кон'юнктури ринку (м.Київ)

Захист дисертації відбудеться “ ___ ” _____ 200__ р.
о ___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.084.04
у Національній металургійній академії України за адресою:
49600, м.Дніпропетровськ, пр-кт Гагаріна, 4.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної
металургійної академії України за адресою:
49600, м.Дніпропетровськ, пр-кт Гагаріна, 4.

Автореферат розісланий “ ___ ” _____ 200__ р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Ігнашкіна Т.Б.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

В останні десятиріччя у промислово розвинених країнах відбулися докорінні зміни у співвідношенні чинників економічного зростання. На перше місце виходять інноваційні, їх частка зросла з 20 % у 60-ті роки до 40 % в наш час, й існуючі тенденції зберігаються, що ставить українських товаровиробників перед необхідністю переходу на інноваційний шлях розвитку. Відповідно до Концепції економічної стабілізації і зростання в Україні, Послання Президента України до Верховної Ради України інновації повинні стати основою забезпечення економічної незалежності, переходу економіки країни до фаз економічного пожвавлення і зростання, сприяти інтеграції у співтовариство цивілізованих країн.

Актуальність теми дослідження. Орієнтація на інноваційний шлях розвитку у нестабільних умовах перехідної економіки періоду вимагає від вітчизняних суб'єктів господарської діяльності, які переживають глибоку кризу, докорінної перебудови всієї системи їх управління, створення на основі принципів маркетингу системи оперативного пошуку нових сфер і способів реалізації власного потенціалу, які спираються на нові товари, нові технології, нові методи організації виробництва і збуту. У цих умовах закономірним є інтерес вчених і практиків до проблем маркетингового управління процесами інноваційного розвитку суб'єктів господарської діяльності у нестабільному ринковому середовищі.

Основи теорії економічного розвитку знайшли своє відображення у роботах І.Шумпетера, проблеми управління нововведеннями розкрито у працях Б.Твісса, Дж.К.Джонса. Фундаментальні основи управління розвитком підприємницьких структур і окремих суб'єктів підприємницької діяльності на основі концепції маркетингу, у тому числі на базі нововведень, були розроблені у працях І.Ансоффа, Б.Бермана, Дж.Болта, Є.Діхтля, П.Друкера, Ф.Котлера, М.Портера, А.Дж.Стрікланда, А.Томпсона, Х.Хершгена, Дж.Еванса. Вони отримали подальший розвиток у роботах українських учених: А.В.Войчака, В.Г.Герасимчука, А.Ф.Павленка, П.Г.Перерви, І.Л.Решетнікової, А.О.Старостіної, Є.М.Сича, В.А.Ткаченка. Серед учених країн СНД слід відзначити таких визнаних авторитетів, як, Є.П.Голубков, А.П.Градов, І.І.Кретов, Б.І.Кузін, М.Г.Долінська, А.П.Дурович, П.С.Зав'ялов, Р.Б.Ноздрьова, В.Р.Прауде, Л.І.Цигичко, В.Є.Хруцький.

Проблеми управління інноваційними процесами, маркетингу інноваційних процесів досліджені у роботах українських учених, таких як А.Н.Алимов, Н.П.Гончарова, І.І.Лукінов, Л.Г.Мельник, В.К.Новіков, П.Г.Перерва, В.М.Тимофєєв, Д.М.Черваньов, О.І.Яковлев, а також російських учених, зокрема: С.В.Валдайцева, Б.С.Вольдера, С.Д.Ільєнкової, С.В.Ільменова, В.Г.Мединського, В.І.Синька, Е.О.Уткіна.

Однак аналіз вітчизняної практики показав, що багато важливих рішень, які визначають перспективи інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів, приймаються без належного обґрунтування, оскільки високий ступінь нестабільності і невизначеності ринкового середовища перехідної економіки ускладнює застосування критеріїв і методів прийняття рішень, прийнятих у зарубіжній практиці, а вітчизняні розробки з об'єктивних причин знаходяться на стадії становлення. Незважаючи на значну кількість досліджень і публікацій, присвячених питанням маркетингу та інноваційного менеджменту, проблемам управління процесами інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів в умовах перехідної економіки все ще не приділяється достатньої уваги. Набувають актуальності дослідження, присвячені особливостям маркетингового аналізу ринкових можливостей інноваційного розвитку та формування цільових ринків для їх реалізації. Недостатньо розроблені питання урахування чинників ризику при обґрунтуванні варіантів інноваційного розвитку, а також їх ресурсного забезпечення: інформаційного, фінансового тощо. Відсутній єдиний підхід до управління інноваційним розвитком господарюючих суб'єктів у руслі досягнення їх поточних і стратегічних цілей.

Зростання ролі окремих суб'єктів господарської діяльності, необхідність їх цілеспрямованої взаємодії один з одним і зовнішнім середовищем у межах, окреслених методами державного і регіонального регулювання, ставить проблему формування організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком господарюючих суб'єктів, який повинен орієнтувати їх маркетингову, а через неї й інноваційну, інвестиційну і виробничо-збутову діяльність на виявлення і всебічне використання існуючих і перспективних ринкових можливостей, підтримуючи певний баланс зовнішніх і внутрішніх можливостей розвитку, з метою досягнення успіху в конкуренції, максимізації поточних і перспективних доходів і т. п. Вирішення цієї проблеми надасть можливість трансформувати стихійний інтуїтивний пошук шляхів розвитку господарюючих суб'єктів у науково обґрунтований, перейти на інноваційний шлях розвитку, забезпечити в Україні умови стабілізації і зростання.

Актуальність зазначених проблем у перехідній економіці, їх недостатня розробка, теоретичне і практичне значення обумовили вибір теми дослідження, головну мету і супутні їй задачі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана у руслі державних та галузевих програм та тем наукових досліджень, зокрема: програми Наукової ради НАН України “Розробка наукових основ сталого розвитку в Україні“, фундаментальної теми “Економіка сталого розвитку: макро- і мікроекономічні механізми забезпечення” (фінансувалася Державним фондом фундаментальних досліджень України, № 8.4/21); держбюджетної теми “Економічна оцінка екологічного ризику з урахуванням впливу на навколишнє середовище комплексу різноспрямованих чинників” (фінансувалася Міністерством освіти України, № 65.01.02. 97-99 д/б). Дисертант приймав участь у виконанні цих тем і підготовці відповідних звітів як спів-виконавець.

Мета і задачі дослідження. Метою даної роботи є наукове обґрунтування і розробка теоретико-методологічних та методичних засад управління процесами інноваційного розвитку суб'єктів господарської діяльності в умовах нестабільного ринкового середовища.

Для досягнення поставленої мети сформульовано комплекс наступних задач:

- виконати системний та комплексний аналіз економічних передумов управління інноваційним розвитком суб'єктів господарської (підприємницької) діяльності у нестабільному середовищі перехідної економіки;
- дослідити особливості реалізації і систематизувати варіанти інноваційного розвитку ринкових можливостей вітчизняних суб'єктів господарської діяльності;
- поглибити теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком і удосконалити систему господарювання економічних суб'єктів у перехідній економіці;
- розробити і науково обґрунтувати систему принципів формування і функціонування організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком господарських (підприємницьких) структур у нестабільних умовах перехідної економіки, розробити структуру і склад елементів механізму;
- удосконалити науково-методичний апарат для кількісної оцінки і врахування чинників ризику на етапах інноваційного розвитку суб'єктів господарської (підприємницької) діяльності у нестабільному ринковому середовищі;

- дослідити теоретичні аспекти і удосконалити методи визначення необхідного і достатнього рівня накопичення інформації для обґрунтованого прийняття рішень з вибору варіантів інноваційного розвитку;

- сформувати систему економічних критеріїв і удосконалити науково-методичні підходи до обґрунтування вибору варіантів інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів в умовах неповної визначеності і ризику, регламентувати процедури обґрунтування вибору;

- розробити теоретико-методологічні і методичні основи визначення оптимального рівня точності вибору цільових ділянок ринку для реалізації інноваційного потенціалу суб'єкта господарської діяльності;

- обґрунтувати методологію формування стратегії інвестування інновацій як динамічного процесу ресурсного забезпечення інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів у нестабільному ринковому середовищі, розробити практичні рекомендації з її реалізації;

- удосконалити методичні підходи до формування оптимальної структури інвестиційних ресурсів для забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів господарювання у нестабільному ринковому середовищі.

Предметом дослідження є організаційно-економічний механізм управління процесами інноваційного розвитку суб'єктів господарської діяльності у нестабільних умовах перехідної економіки.

Об'єктом дослідження - господарські структури й окремі суб'єкти господарської діяльності різних галузей, форм власності і форм господарювання, які активно взаємодіють із зовнішнім середовищем.

Методологічною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод пізнання, системний підхід, аналіз, фундаментальні положення загальної економічної теорії, сучасні концепції управління економічним розвитком господарюючих суб'єктів. Для вирішення поставлених у дисертації завдань були використані такі методи наукових досліджень: системно-структурний аналіз, порівняльний, статистичний, економіко-математичний, факторний, методи теорії ймовірностей і нечіткої логіки, елементи теорії множин, метод експертних оцінок.

Інформаційно-фактологічну базу дисертаційного дослідження склали зібрані, опрацьовані й узагальнені особисто автором первинні матеріали, які характеризують діяльність більше ніж 20 вітчизняних суб'єктів господарювання різних за розміром та видами діяльності (великих, середніх, малих; виробничих, наукових та сервісних), у тому числі: АТ “СМНВО ім.М.В.Фрунзе”, АТ “Насосенергомаш”, АТ “Нафтопромаш”, АТ “Селмі”, АТ “Свема”; проектний інститут ВНДІАЕН; підприємства малого бізнесу: ВКПФ “Теплоконтроль”, ТОВ “Еко-продукт”, ТОВ “ФТТ”, КНВП “Екотранс-

пал” та інші. Як джерело інформації використані офіційні матеріали Держкомстатистики України та Сумського обласного управління статистики, матеріали недержавних інформаційних органів, законодавчі і нормативні документи Верховної Ради та Кабінету Міністрів України.

Наукова новизна отриманих результатів міститься в наступному:

- розроблено авторську концепцію, структуру й основні підсистеми організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком господарюючих суб’єктів у нестабільному ринковому середовищі перехідної економіки, який розглядається як процес господарювання, що спирається на постійний пошук і використання нових способів і сфер реалізації свого потенціалу в умовах змін зовнішнього середовища в рамках вибраної місії і прийнятої мотивації діяльності, та пов’язаний із модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту;

- по-новому сформована і обґрунтована система принципів формування організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком суб’єктів господарювання як відкритої, адаптивної, динамічної системи ймовірного характеру, що функціонує у нестабільному ринковому середовищі в межах, окреслених методами державного і регіонального регулювання, і яка забезпечує довготривале виживання і розвиток господарюючих суб’єктів;

- дістала подальший розвиток систематизація варіантів розвитку ринкових можливостей суб’єктів господарської (підприємницької) діяльності стосовно перехідної економіки, по-новому (в системі етапи прийняття рішень - варіанти розвитку - суб’єкти інноваційної діяльності) розкрито зміст особливостей їх реалізації, що дозволило впорядкувати пошук варіантів, оптимальних з точки зору зовнішніх і внутрішніх умов господарювання;

- удосконалені теоретико-методологічні і методичні підходи до кількісної оцінки ризиків проектів інноваційного розвитку господарюючих суб’єктів, що надало принципову можливість враховувати вплив кожного чинника ризику, а також їх інтегральну дію на будь-якому з етапів робіт в умовах нечіткої оцінки окремих чинників;

- поглиблено теоретичні основи визначення необхідного і достатнього рівня накопичення інформації на етапах обґрунтування варіантів інноваційного розвитку шляхом моделювання структури інформаційної бази і прогнозування витрат на її наповнення. Розроблено науково-методичні засади побудови математичних моделей, що відображають структуру інформаційної бази на етапах обґрунтування;

- запропоновано новий методичний підхід до обґрунтування вибору варіантів розвитку ринкових можливостей суб’єктів господарської (підприєм-

ницької) діяльності, який передбачає застосування формальних процедур, прийнятих в експертних системах, і враховує ймовірнісну природу різноспрямованої дії чинників зовнішнього середовища в умовах неповної, неточної та суперечливої інформації;

- розроблено теоретико-методологічні засади управління процесом пошуку господарюючим суб'єктом свого місця на ринку, і на їх основі формальні процедури для знаходження оптимального рівня точності визначення ринкових позицій з точки зору витрат на пошук цільових ділянок ринку і формування цільового ринку на їх базі;

- сформована критеріальна база, регламентовано і формалізовано процедури цілеспрямованого поетапного обґрунтування вибору варіантів інноваційного розвитку суб'єктів господарської діяльності в умовах неповної визначеності і ризику;

- запропоновано і обґрунтовано методологічний принцип паралельності розробки інвестиційної і маркетингової стратегії, дотримання якого забезпечує динамічне приведення у відповідність до зовнішніх внутрішніх можливостей інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів у процесі їх адаптації до змін умов господарювання;

- удосконалено методичний підхід та розроблено економіко-математичні моделі для поглибленого аналізу і оптимізації структури інвестиційних ресурсів, необхідних і достатніх для реалізації варіантів інноваційного розвитку при багатоканальному інвестуванні, які дозволяють знаходити компромісні рішення, прийнятні як для отримувача інвестицій, так і для інвестора, з точки зору ефективності інвестування і ризику.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що теоретичні положення дисертації доведені автором до рівня конкретних методик і пропозицій щодо вдосконалення концептуальних основ управління інноваційним розвитком на рівні окремих суб'єктів господарської діяльності у нестабільному середовищі економіки перехідного періоду з урахуванням дії комплексу різноспрямованих чинників ризику різної природи.

Методика обґрунтування вибору варіантів розвитку ринкових можливостей упроваджена на ТОВ "ФТТ", м.Суми (акт № 2 від 1.03.99 р.), та на ВКПФ "Теплоконтроль", м.Суми (акт від 29.12.98 р.), пройшла апробацію на АТ "СМНВО ім.М.В.Фрунзе" (департамент ринкових досліджень управління маркетингу), АТ "Нафтопромаш"(відділ маркетингу).

Методика кількісної оцінки ризику при розробці і виведенні нової продукції на ринок пройшла практичну апробацію і прийнята для практичного використання у Сумському проектному інституті ВНДІАЕН (довідка № 2578 від 20.10.99 р.).

Методика оптимізації структури інвестиційних ресурсів для реалізації варіантів розвитку ринкових можливостей пройшла практичну апробацію на КНВП “Екотранспал” (акт від 10.05.99 р.).

Окремі положення концепції організаційно-економічного механізму управління процесами інноваційного розвитку господарюючих суб’єктів (принципи формування) використані Управлінням економіки та цінової політики Сумської облдержадміністрації (довідка № 11/310 від 17.05.99 р.), а також (довідка від 2.02.2000 р.) Сумською обласною державною інспекцією з енергозбереження (методика оцінки надійності ділових партнерів) при роботі системи управління інноваційною діяльністю підприємств області, спрямованою на економне використання енергоресурсів.

Матеріали дисертаційного дослідження (теоретичні, методичні і практичні розробки автора) впроваджені в навчальний процес Сумського державного університету як основи розділів курсів дисциплін “Основи маркетингу”, “Маркетинг і основи бізнесу”, “Інноваційний менеджмент”, “Економічний ризик і методи його вимірювання”, “Інформаційні системи підприємств”, “Економічне обґрунтування господарських рішень”, а також використовуються при підготовці курсових та дипломних робіт (акт від 14.05.99 р.). Розроблені автором теоретичні положення та практичні методики знайшли своє відображення у навчальних посібниках “Маркетинг у прикладах та завданнях” і “Господарський ризик та методи його вимірювання”, численних методичних вказівках до виконання практичних та курсових робіт.

Сформований у дисертації понятійний апарат, розроблені і науково обґрунтовані теоретико-методологічні й методичні засади формування організаційно-економічного механізму управління процесами інноваційного розвитку можуть бути використані в практичній діяльності підприємств різних галузей, різних форм власності і форм господарювання для регулювання взаємодії зовнішніх і внутрішніх умов інноваційного розвитку, а також органами державного, регіонального і місцевого управління для реалізації цілеспрямованої політики регулювання і стимулювання пріоритетних напрямків розвитку соціально-економічних процесів в умовах побудови соціально-орієнтованої ринкової економіки.

Особистий внесок здобувача. Особистим внеском здобувача є сформульовані і обґрунтовані наукові положення, висновки і рекомендації щодо вирішення проблеми формування організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком господарюючих суб’єктів у нестабільному ринковому середовищі перехідної економіки. Дисертаційне дослідження є особистою роботою. Усі результати одержані безпосередньо автором і знайшли відображення у роботах, переважна більшість яких

опублікована без співавторів. У дисертації автор використав особисті ідеї, викладені у спільних опублікованих працях.

Особистий внесок дисертанта за списком опублікованих спільних праць визначається наступним чином.

У роботах 4, 9 автором удосконалена і розвинена його ж методика економічної оцінки екологічного ризику як однієї з складових загального ризику інноваційної діяльності. У роботі 9 вона адаптована до специфіки діяльності підприємств енергетичного комплексу.

У роботах 8, 30 автором викладені теоретичні аспекти реалізації одного з варіантів розвитку ринкових можливостей вітчизняних підприємств - реструктуризації системи збуту з метою розширення обсягів реалізації продукції, запропоновані рекомендації щодо його практичного впровадження.

У роботі 11 автором виконано аналіз ринкових можливостей переходу українських підприємств на інноваційний розвиток на базі розробки і просування на ринку деяких видів екологічної продукції.

У роботі 18 автором виділено комплекс чинників, які необхідно враховувати при формуванні системи управління інвестуванням інновацій, запропоновані критерії оцінки системи управління.

У роботі 22 автором запропоновані принципи формування інноваційної стратегії розвитку господарюючих суб'єктів в умовах перехідної економіки.

У роботі 32 автором розроблена структура інформаційної бази, що характеризує динаміку розвитку вза'ємовідносин зі споживачами та алгоритм прогнозування обсягів збуту на її основі.

У роботах 34, 36, 37 автором виділені та проаналізовані чинники, що визначають позиції підприємств на ринку в економічних умовах перехідного періоду, визначені тенденції розвитку українського ринку по ряду товарних груп.

У роботі 35 автором виділені особливості формування економічного механізму екологічно сталого розвитку в Україні, у тому числі за рахунок інновацій.

У роботі 38 автором сформована критеріальна база та розроблено загальний алгоритм поетапного обґрунтування вибору варіантів інноваційного розвитку.

У роботі 40 особисто автором розроблені рекомендації щодо формування цінової політики відповідно до варіантів інноваційного розвитку.

У роботі 41 автором розроблено методика проведення аналізу ринкових можливостей формування ринку екологічно чистих продуктів харчування у Сумському регіоні.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи неодноразово висвітлювалися у доповідях на науково-технічних конференціях, семінарах, симпозіумах і нарадах різних рівнів, основними з яких за останні роки є наступні: Науково-технічні конференції викладачів, співробітників і студентів Сумського державного університету (Суми, 1996-1999 рр.); 13-та Науково-практична конференція “Актуальні проблеми економіки природокористування” (Суми, 1996 р.); Міжнародна науково-технічна конференція “Насоси-96” (Суми, 1996 р.); Міжнародний симпозіум “Вплив технологічної цивілізації на навколишнє середовище. Ситуація на пострадянському просторі” (Карлсруе, ФРН, 1996 р.); 2-га Всеросійська конференція “Теорія і практика екологічного страхування” (Москва, 1996 р.); Міжнародна конференція “Управління сталим розвитком - європейські перспективи і досвід” (Росток, ФРН, 1997 р.); Міжнародний симпозіум “Форум-97” - Збереження і розвиток” (Стамбул, 1997 р.); Науково-практична конференція викладачів, співробітників, аспірантів та студентів Української академії банківської справи (Суми, 1998 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Проблеми стабілізації і економічного розвитку” (Харків, 1998 р.); IX Міжнародна науково-технічна конференція “ТЕРВІКОН-99” (Суми, 1999 р.); 3-тя Науково-практична конференція “Фінанси України” (Дніпропетровськ, 1999 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Проблеми та перспективи розвитку економіки України в умовах ринкової трансформації” (Дніпропетровськ, 1999 р.); Міжнародна науково-практична конференція “Економічні проблеми виробництва та споживання екологічно чистої продукції АПК” (Суми, 1999 р.) та інші.

Публікації. Основний зміст дисертації відображений у 42 друкованих працях, у тому числі: 4 окремих виданнях (з них 3 належать особисто дисертанту), 24 статтях у профільних наукових журналах та збірниках (19 з них належать особисто дисертанту), тезах 14 доповідей і матеріалах конференцій (5 з них належать особисто дисертанту). Загальний обсяг публікацій із теми дисертації складає 49,87 друк.арк., з них особисто дисертанту належить 44,05 друк.арк., у тому числі монографія без співавторів обсягом 17,18 друк.арк.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаної літератури із 323 найменувань, 7 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 412 сторінок, у тому числі: 30 таблиць займають 18 сторінок, 39 малюнків - 19, список використаних джерел - 29, додатки - 25.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Розділ 1. Економічні передумови управління інноваційним розвитком господарюючих суб'єктів в умовах нестабільного середовища. Виконаний у реферованій дисертації аналіз соціально-економічних передумов розвитку вітчизняних суб'єктів господарської діяльності показав, що існує тісний зв'язок між їх інноваційною активністю й економічними результатами діяльності. За даними Держкомстату за 1990-1998 рр. кількість освоєних нових видів промислової продукції зменшилася з 1228 до 393, тоді як частка збиткових промислових підприємств зросла з 4 % у 1992 р. до 54 % у 1998 р. На фоні зростання частки збиткових підприємств у 1998 р. у більше ніж 90 % з числа тих, що впроваджують новачії, спостерігався приріст обсягів збуту і доходів, тобто вони успішно розвивалися.

У дисертації зазначено, що в існуючих умовах нестабільності вирішального значення набуває здатність господарюючих суб'єктів своєчасно виявити тенденції розвитку ринку, оперативно розробити, виготовити, вивести на ринок і просувати на ньому нові високоякісні товари, орієнтовані на задоволення існуючих чи перспективних потреб споживачів. Автор доводить, що наукове обґрунтування і розробка теоретико-методологічних і методичних основ управління процесами інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів, потребують урахування ряду особливостей, які відображають специфіку перехідної економіки України, зокрема: нестабільність умов господарювання обумовлює значний ризик господарської діяльності, що потребує високої оперативності і точності робіт з аналізу ринку, планування і організації виробництва і збуту на основі результатів аналізу, детального аналізу і врахування чинників ризику. З цих причин конче необхідно прогнозувати можливі альтернативні варіанти розвитку ситуації і передбачати відповідні адаптаційні дії. Обмеженість ресурсної бази (в першу чергу фінансової) більшості підприємств знижує їх можливості адаптації до нових умов. Низька конкурентоспроможність більшості підприємств як на зовнішніх, так і внутрішніх ринках потребує їх переорієнтації на пошук і розробку "ніш" ринку (переважно для малих та середніх підприємств) і переходу переважно на нові технології, продукцію, методи організації її виробництва і збуту. Необхідність виконання значних обсягів різнопланових робіт у стиснені строки і з мінімальними витратами, але з високими вимогами до їх якості, альтернативність вибору варіантів, необхідність урахування значної кількості чинників впливу, наявність різнопланових критеріїв потребують формалізованих процедур їх виконання.

Розвиток суб'єктів господарської діяльності в умовах ринку відбувається шляхом реалізації ринкових можливостей - напрямків діяльності, які відкриваються, виходячи з умов зовнішнього середовища і специфіки самих

господарюючих суб'єктів. У межах кожного з формальних напрямків розвитку ринкових можливостей, які виділяють на основі сітки розвитку товару і ринку, існують варіанти, що істотно різняться за ступенем радикалізації змін, які вносяться у діяльність господарюючого суб'єкта і його відносини із споживачами, потребами у ресурсному забезпеченні, ефективністю, ступенем ризику і т. п. Проведений аналіз та узагальнення відомих з літератури і практики варіантів розвитку ринкових можливостей дозволили автору систематизувати їх з точки зору прийнятності для реалізації у нестабільних умовах перехідної економіки і запропонувати їх класифікацію (рис. 1).

Рис. 1 - Варіанти розвитку ринкових можливостей

Аналіз особливостей реалізації ринкових можливостей у запропонованій автором системі (рис. 2) дав змогу виявити реально існуючі проблеми інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів, які зведено у три групи: проблеми теоретико-методологічного і методичного забезпечення організаційно-економічного механізму управління процесами інноваційного розвитку у нестабільному ринковому середовищі господарювання; проблеми формування інформаційної і критеріальної бази для прийняття обґрунтованих рішень з вибору варіантів розвитку в умовах неповної визначеності і обумовленого цим ризику; проблеми ресурсного забезпечення інноваційного розвитку. Визначені підходи до їх розв'язання.

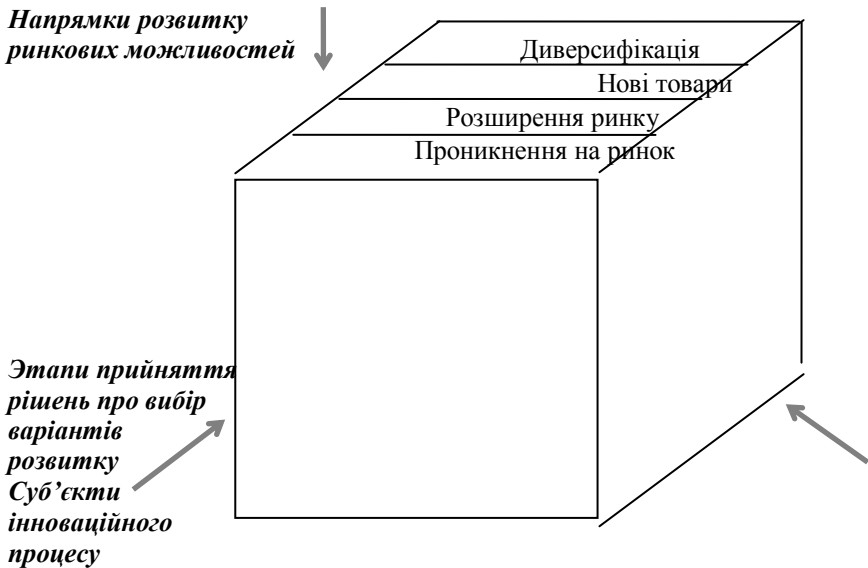

Рис. 2 - Напрямки аналізу процесу інноваційного розвитку

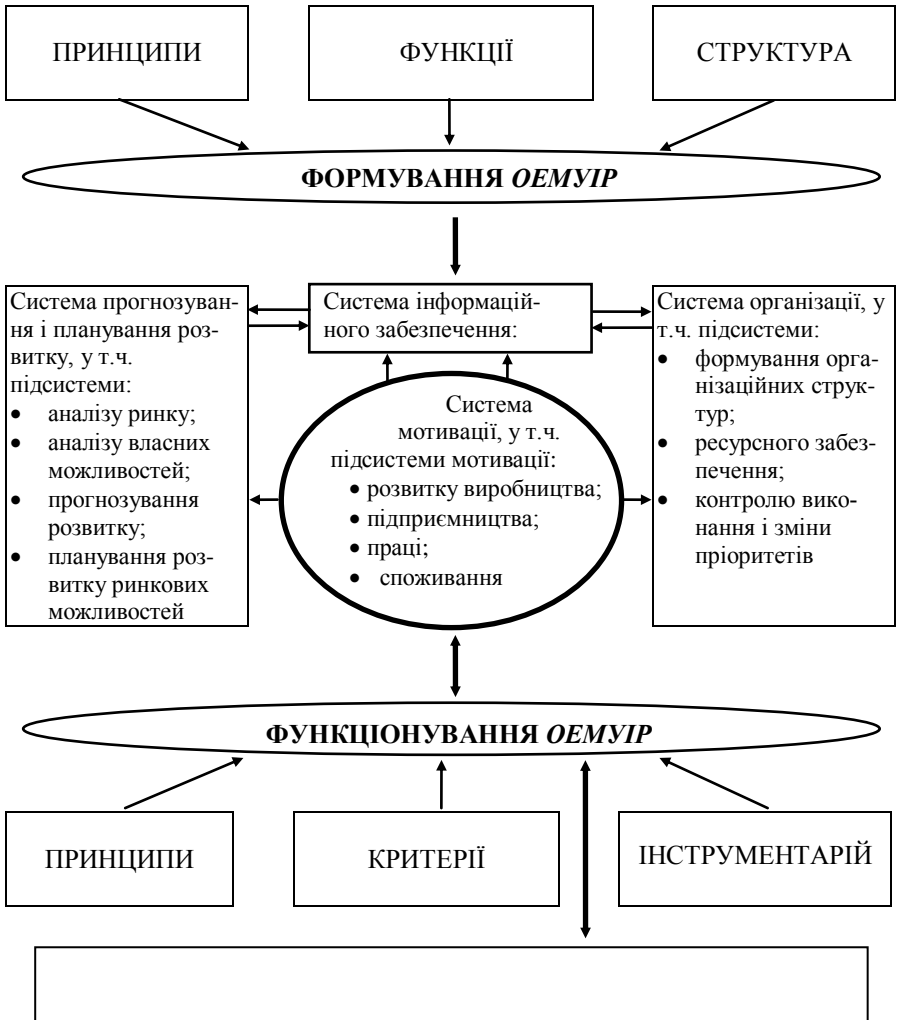
Автор дійшов висновку, що виконана у дисертації систематизація варіантів розвитку ринкових можливостей і визначення шляхів вирішення проблем їх реалізації, які враховують специфіку перехідної економіки, надали принципову можливість розробки процедур цілеспрямованого пошуку, аналізу і відбору варіантів інноваційного розвитку, що прийнятні для конкретного суб'єкта господарської діяльності в певній ринковій ситуації з урахуванням можливих напрямків її зміни.

Розділ 2. Методологічні основи формування організаційно-економічного механізму управління процесами інноваційного розвитку у нестабільному ринковому середовищі. У дисертації удосконалено методологічні основи визначення шляхів розвитку суб'єктів господарської діяльності в умовах ринкової економіки і виконано їх порівняльний аналіз (табл. 1). Спираючись на його результати, обґрунтовано необхідність і доцільність орієнтації вітчизняних суб'єктів господарської (підприємницької) діяльності на інноваційний розвиток. Доведено, що це потребує формування *організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком* (ОЕМУІР), концептуальна схема якого подана дисертантом на рис.3.

Таблиця 1 - Порівняльна характеристика шляхів розвитку суб'єктів господарської діяльності

Характеристика	Шлях розвитку		
	Екстенсивний	Інтенсивний	Інноваційний
Концепція розвитку	Збільшення обсягів виробництва	Зменшення питомих витрат	Збільшення доходів
Тип ринку	Ринок продавця	Ринок продавця і покупця	Ринок покупця
Охоплення ринку	Весь ринок у цілому	Окремі вибіркові сегменти	Вибіркові сегменти і "ніші" ринку
Конкуренція	Практично відсутня	Головним чином цінова	Головним чином нецінова
Запити споживачів	Стабільні	Змінні	Диференціація і постійні зміни
Переважаючий тип виробництва	Масове	Серійне	Малосерійне і одиничне
Співвідношення витрат на виробництво (ВВ) і збут (ВЗ)	$ВВ \gg ВЗ$	$ВВ \approx ВЗ$	$ВЗ > ВВ$
Частка робітників розумової (РП) і фізичної праці (ФП) у виробництві	$ФП \gg РП$	$ФП > РП$	$РП > ФП$
Підхід до управління	Адміністративний	Системний	Ситуаційний

Автор визначає термін “інноваційний розвиток” суб’єкта господарської діяльності як процес господарювання, який спирається на постійний пошук і використання нових способів і сфер реалізації свого потенціалу в умовах змін зовнішнього середовища в рамках його місії і вибраної мотивації діяльності, та пов’язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту.

СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Рис.3 - Схема формування і функціонування організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком (ОЕМУІР)

Процес інноваційного розвитку у дисертації розглядається передусім з позицій підприємства, яке функціонує у взаємодії з постачальниками, конкурентами, торгівельними і збутовими посередниками і т. п. в умовах зовнішнього середовища господарювання, окреслених діями ринкових механізмів, а також механізмів державного і регіонального регулювання, які автор систематизує наступним чином: економічного регулювання (система податків, заохочення розвитку науки і техніки, еколого-економічне регулювання, заохочення інвестицій, система кредитування); планування (формування держзамовлень, реструктуризація економіки, планування розвитку територій); правові (правова регламентація, адміністративне регулювання, система стандартів); соціального регулювання (демократичні інститути, суспільні рухи); політичного регулювання (політичні права та гарантії). Показано, що така взаємодія має ймовірнісний характер і не може бути однозначно оцінена. Автор наголошує на тому, що управління на рівні окремих суб'єктів господарської діяльності конкретизує їх дії щодо пошуку та реалізації ринкових можливостей інноваційного розвитку з метою тривалого виживання і сталого розвитку в нестабільному середовищі перехідної економіки. Відзначено, що ОЕМУІР доповнює організаційно-економічний механізм підприємства, є його підсистемою і реалізується через форми і методи управління всією господарською діяльністю, їх елементи є взаємно доповнюючими.

Виходячи з концепцій побудови соціально-орієнтованої ринкової економіки і збалансованого сталого розвитку, дисертант по-новому сформував і теоретично обґрунтував систему принципів формування ОЕМУІР як відкритої, адаптивної, динамічної системи ймовірнісного характеру (принцип системності), яка функціонує у ринковому середовищі в межах, окреслених методами державного і регіонального регулювання (принцип комплексності), і яка забезпечує довготривале виживання і розвиток господарюючого суб'єкта в нестабільному середовищі за рахунок постійного пошуку і використання нових способів і сфер реалізації його потенціалу (принцип орієнтації на інновації).

У дисертації обґрунтовано, що дотримання принципів балансу інтересів суб'єктів інноваційного процесу, "розумної" орієнтації на задоволення за-

питів і потреб споживачів, підтримання рівноваги між споживанням і відновленням природних ресурсів, а також принципів альтернативності варіантів розвитку, “доцільного” ризику, гнучкого реагування на зміну умов господарювання, “розумної” крайності ринкових позицій, орієнтує діяльність господарюючого суб’єкта, а разом з ним і всього суспільства в цілому на екологічно збалансований соціально-економічний сталий розвиток.

ОЕМУІР, який побудований і функціонує з дотриманням запропонованих принципів, забезпечує синергетичний ефект, оскільки створюються умови прогресивного розвитку на основі інновацій як окремих суб’єктів інноваційної діяльності, так і суспільства в цілому.

Автором визначені функції управління інноваційним розвитком і розроблено структуру ОЕМУІР для їх реалізації (див. рис.3). Доведено, що узгоджене функціонування підсистем ОЕМУІР забезпечує система мотивації - через приведення у відповідність цілей та мотивів (стимулів) діяльності господарюючих суб’єктів, у тому числі їх власників, менеджерів, спеціалістів та робітників. Взаємодія підсистем ОЕМУІР здійснюється через систему інформаційного забезпечення, причому на рівні господарюючого суб’єкта дія макrorівня управління сприймається як дія чинників зовнішнього середовища і відповідним чином враховується.

Дисертант дійшов висновку, що підприємство, яке стало на інноваційний шлях розвитку, повинне дотримуватися таких принципів: адаптивності - підтримування балансу внутрішніх і зовнішніх можливостей розвитку; динамічності - динамічне приведення у відповідність цілей і мотивів діяльності; самоорганізації - самозабезпечення обміну ресурсами (інформаційними, фінансовими тощо) між елементами виробничо-збутової системи, а також між підприємством і зовнішнім середовищем; саморегуляції - коригування системи управління відповідно до змін умов функціонування; саморозвитку - самостійне забезпечення умов тривалого виживання і розвитку. Запропоновано формування критеріальної бази і розробку методичного інструментарію для безпосереднього управління інноваційним розвитком (див. рис.3) вести за цими принципами. При цьому в процесі розробки стратегій інноваційного розвитку можуть вноситися відповідні зміни у критеріальну базу і систему інструментів.

Здобувачем досліджені особливості виявлення та аналізу чинників, що визначають вибір господарюючим суб’єктом варіантів інноваційного розвитку. Розроблені рекомендації щодо вибору методів факторного аналізу варіантів, що базуються на модифікаціях існуючих технологій, виробів, методів їх реалізації і т. п., а також варіантів, що базуються на принципово нових розробках. З їх урахуванням запропоновано ряд конкретних пропозицій з

інноваційного розвитку, зокрема, шляхом розробки і реалізації екологічних товарів та послуг.

Розділ 3. Визначення та аналіз чинників ризику на етапах обґрунтування варіантів інноваційного розвитку. На основі порівняльного аналізу основних методів кількісної оцінки економічного ризику у дисертації розроблено теоретико-методологічні підходи та супровідний методичний апарат для оцінки ризиків інноваційного процесу, який адаптовано до нестабільних умов економіки перехідного періоду.

Спираючись на результати аналізу, дисертант розробив рекомендації щодо застосування конкретних методів оцінки ризику (статистичного, у т. ч. методу статистичних випробувань; аналітичного; експертних оцінок; оцінки фінансової стійкості; аналізу чутливості; нормативного; аналогій; застосування дерева рішень) залежно від повноти і складу вихідних даних, типу оцінки (абсолютна чи відносна), точності, витрат на аналіз, ступеня врахування впливу окремих чинників ризику. Для оцінки ризику автор рекомендує застосовувати декілька різних методів, оскільки аналіз відмінностей у результатах і зіставлення з чинниками ризику, що враховуються в одних методах й ігноруються в інших, підвищує точність оцінки і ступінь обґрунтованості висновків.

У дисертації обґрунтовано, що високий ризик, пов'язаний із виведенням на ринок новачків, потребує специфічних методичних підходів до його оцінки, які дозволили б приймати обґрунтовані рішення в умовах різноспрямованих дій комплексу чинників ризику з нечіткою оцінкою впливу окремих чинників, що в загальному випадку практично неможливо здійснити за допомогою традиційних методів. Враховуючи це, автор удосконалив методичні підходи до оцінки інноваційного ризику шляхом застосування факторного аналізу, експертних оцінок, теорії ймовірностей та нечіткої логіки в їх логічному взаємозв'язку.

Автором запропоновано такі теоретико-методологічні підходи до факторної оцінки ризику на різних стадіях обґрунтування варіантів інноваційного розвитку:

- загальний ризик варіанта розглядається як рівнодіюча комплексу ризиків різної природи на окремих етапах його реалізації;
- комплекс ризиків інноваційного розвитку автор поділяє на сумісні (ті, в яких несприятливі ситуації можуть реалізуватися одночасно) і несумісні (ті, в яких несприятливі ситуації взаємно виключають одна одну);
- ризики розглядаються як рівнодіючі чинників ризику, які їх обумовлюють;

- чинники ризику розглядаються як свідoctва, які з певною вірогідністю підтверджують чи заперечують наявність ситуації ризику;
- оцінка ступеня впливу окремих чинників ризику на розвиток ситуації ризику здійснюється за допомогою ймовірностей або коефіцієнтів упевненості;
- урахування $i+1$ -го свідoctва ($i+1$ -го чинника ризику) виконується на базі попередніх i свідoctв за відомими з літературних джерел правилами, кожне наступне свідoctво (чинник ризику) уточнює інтегральну оцінку ризику (ймовірності чи впевненості у реалізації ситуації ризику);
- сумісні ризики (вартісний вираз можливих втрат) об'єднують складанням, несумісні - розрахунком середньозваженого за ймовірностями чи коефіцієнтами упевненості залежно від прийнятої системи оцінки;
- загальний ризик варіанта інноваційного розвитку - загальний обсяг коштів, якими ризикує підприємство, - визначають як суму сумісних і несумісних ризиків.

Аналіз ризику на етапах інноваційного розвитку автором запропоновано вести за схемою: сутність ризику - можливі наслідки - чинники ризику. Оцінку дії окремих чинників ризику рекомендовано виконувати на основі досвіду роботи у аналогічних умовах або методом експертних оцінок, при цьому експертами можуть бути провідні спеціалісти та керівники підприємства або запрошені фахівці. Визначено порогові значення інтегральної оцінки ризику, на основі яких можна класифікувати альтернативні варіанти і вибирати найбільш сприятливі з них.

У дисертації з застосуванням розробленого методичного апарату виконано оцінку ризику окремих стадій розробки і реалізації стратегії інноваційного розвитку: пошуку цільових ринків їх сегментів чи "ніш" для інноваційного розвитку; розробки і виведення на ринок нового товару (фрагмент оцінки наведено у табл.2) тощо.

Таблиця 2 - Оцінка внутрішніх чинників ризику на етапі "Аналіз цільового ринку і розробка стратегії маркетингу" (фрагмент)

Сутність ризику	P(H)	Чинник ризику	P(C/H)	P(C/неH)	P(H/C)
Неадекватна маркетингова стратегія виходу на ринок	0,300	неточний вибір принципів і чинників сегментації ринку	0,090	0,150	0,254
		недооцінка конкурентів	0,210	0,180	
		неправильне позиціонування товару	0,240	0,210	

Ймовірність негативного завершення робіт етапу $P(H/C)$ визначається послідовним комбінуванням ймовірностей свідочств (чинників ризику) за формулою Байєса зокрема, ймовірності $P(C/H)$, що при даному негативному результаті H діє чинник ризику C , ймовірності $P(C/neH)$, що при позитивному результаті neH спостерігається дія чинника ризику C , з урахуванням апріорної ймовірності $P(H)$ результату H .

Розроблені методологічні підходи та методичний апарат для кількісної оцінки ризику альтернативних варіантів інноваційного розвитку надають принципову можливість врахування дії кожного окремого чинника ризику на будь-якому з етапів робіт, а також інтегральної дії всього комплексу чинників ризику. При цьому можна прогнозувати і оцінювати альтернативні сценарії розвитку ситуації, залежно від комбінацій чинників ризику, визначати діапазони можливих втрат.

Автором розроблені методичні основи оцінки ризику при виборі партнерів для ділового співробітництва (постачальників, інвесторів, споживачів і т. п.) з метою оптимізації їх складу. Побудована на їх основі процедура оцінки включає такі етапи: виділення критеріїв оцінки та їх ранжування (методом попарного порівняння) або зважування (залежно від ситуації) щодо конкретних умов господарювання; оцінка можливих партнерів на основі виділених критеріїв (окремо за кожним критерієм); інтегральна оцінка можливих партнерів за комплексом критеріїв і вибір партнерів з мінімальним ризиком. Вона базується на експертних оцінках, що дозволяє приймати рішення в умовах дефіциту інформації, характерного для перехідної економіки. У той же час, зберігаючи цю перевагу експертної оцінки, вона значною мірою формалізує процеси прийняття рішень, підвищуючи тим самим ступінь їх обґрунтованості, що підтвердили результати практичної апробації.

Розділ 4. Формування інформаційної та критеріальної бази для управління вибором варіантів інноваційного розвитку. Досліджено і поглиблено теоретичні основи формування інформаційної та критеріальної баз для управління вибором варіантів інноваційного розвитку. Розроблено комплекс методичних інструментів для реалізації функцій OEMUIP.

На основі аналізу критеріїв економічної оцінки доцільності збору та накопичення інформації у комплексі з критеріями її повноти та похибки пошуку автором обґрунтовано, що питання економічної оцінки доцільності збору та накопичення інформації слід вирішувати власне до проведення цих робіт, тобто оцінка повинна мати прогнозний характер. Відзначено, що на попередніх стадіях прийняття рішень важко оцінити як можливі вигоди від збору додаткової інформації, так і витрати на її одержання. Автором доведено, що ступінь невизначеності можна зменшити, якщо встановити

взаємозв'язок між елементами системи, що об'єднує етапи прийняття рішень, цілі етапів, інформацію, яка потрібна для прийняття рішень, оціночні критерії.

З цією метою автором розроблено методичні засади побудови відповідних математичних моделей. Згадувану систему автором запропоновано подати як множину X , що дорівнює декартовому добутку складаючих її множин (елементів системи), відповідно X_1 - етапів даної стадії, X_2 - цілей етапів, X_3 - видів інформації, X_4 - критеріїв оцінки:

$$(1) \quad X = X_1 \cdot X_2 \cdot X_3 \cdot X_4$$

Для кожного з етапів справедливе співвідношення

$$(2) \quad X^i = X_1^i \cdot X_2^i \cdot X_3^i \cdot X_4^i$$

Множини виду $X^i \subset X$ визначають взаємозв'язки: $X_2^i \subset X_2$ - між цілями, $X_3^i \subset X_3$ - видами інформації, $X_4^i \subset X_4$ - критеріями для i -го етапу однієї із стадій прийняття управлінських рішень щодо вибору варіантів інноваційного розвитку. Множина X^i містить один елемент - i -й етап. Наповнюючи конкретним змістом множини $X_1^i, X_2^i, X_3^i, X_4^i$ для кожного з етапів, однозначно описують структуру інформаційної бази, що зменшує ступінь невизначеності щодо обсягу інформації, необхідної для прийняття обґрунтованих рішень, а також прогнозу витрат на її одержання.

У дисертації доведено, що орієнтація суб'єктів господарської діяльності на інноваційний розвиток у нестабільних умовах перехідної економіки різко підвищує вимоги до обґрунтування його варіантів, особливо на етапі оцінки існуючих і перспективних ринкових можливостей, оскільки наслідки можливої помилки, багаторазово зростаючи на наступних стадіях прийняття рішень, можуть призвести до формування неадекватної внутрішнім і зовнішнім умовам господарювання стратегії розвитку.

З урахуванням цього автором розроблено новий методичний підхід до обґрунтування вибору варіантів розвитку ринкових можливостей суб'єктів господарської (підприємницької) діяльності, який базується на застосуванні елементів нечіткої логіки і процедур формалізації рішень, прийнятих в експертних системах, що надає можливість враховувати ймовірнісну природу різноспрямованої дії чинників зовнішнього середовища, обумовлену нестабільністю умов господарювання.

Чинники зовнішнього середовища залежно від ступеня вірогідності їх впливу (визначеного на основі ретроспективного аналізу діяльності в аналогічних умовах або експертним методом) запропоновано оцінювати коефіцієнтами упевненості K за шкалою від -1 до +1. При цьому ліва частина шкали (-1 - 0) характеризує ступінь упевненості в тому, що дія чинника перешкоджає реалізації варіанта розвитку, а права (0 - +1) - сприяє; 0 - дія чинника невізначена. Аналогічним чином автор пропонує вести оцінку потенціалу господарюючих суб'єктів (внутрішнє середовище) з точки зору тих його складових, що сприяють чи перешкоджають реалізації конкретного варіанта розвитку. У дисертації уточнено склад і систематизовано чинники зовнішнього і внутрішнього середовища господарювання у відповідності до напрямків розвитку ринкових можливостей. Інтегральну оцінку K_{Σ} дії всього комплексу чинників зовнішнього і внутрішнього середовища обчислюють за відомими формальними правилами комбінування коефіцієнтів упевненості і порівнюють із запропонованими здобувачем пороговими значеннями. У дисертації розроблена таблиця рішень для формування висновків щодо перспектив реалізації порівнюваних варіантів розвитку.

Формалізований характер оцінки, а також управлінських рішень, які приймаються на її основі, різко підвищує оперативність і точність вибору, надає принципову можливість розширити його горизонт за рахунок оперативного аналізу за допомогою комп'ютера множини альтернативних варіантів, включаючи їх комбінації. Це є, без сумніву, важливим, оскільки в умовах швидких змін ситуації на ринку і дефіциту фінансових ресурсів на аналіз традиційними методами може не бути ні часу, ні коштів, а існуючі чи перспективні ринкові можливості в першу чергу будуть реалізовані тими хто їх зумів швидше виявити. Фрагмент аналізу економічної ефективності стратегії розвитку АТ "Нафтопромаш", яка базується на оперативному виявленні і реалізації ринкових можливостей, наведено у табл.3.

Таблиця 3 - Питома вага видів продукції і обсяги її реалізації

Вид продукції	1997		1998		Приріст	
	відс.	грн.	відс.	грн.	індекс	грн.
Лінійно-кабельна продукція	56,7	5232943	58,7	6000797	1,04	+767854
Обладнання для нафтовидобування	27,9	2578675	29,8	3025853	1,07	+447178
Технологічне обладнання	8,3	758061	8,0	821477	0,96	+63416

Антенна техніка	2,8	257100	1,3	134287	0,46	-122813
Товари широкого попиту	1,7	159195	2,0	220487	1,18	+61292
Інша продукція	2,6	244726	0,2	26603	0,08	-218123
Всього	100	9230700	100	10229504	×	+998804

Дисертантом розроблено теоретико-методологічні та методичні засади визначення оптимального рівня точності вибору ринкових позицій і на їх основі формалізовані процедури управління процесом пошуку господарюючим суб'єктом свого місця на ринку для інноваційного розвитку. В їх основу покладено авторську ідею, що витрати на виконання робіт із формування цільового ринку для реалізації виявлених ринкових можливостей обернено пропорційно залежать від точності (якості) визначення його цільових ділянок.

За критерій вибору ринкових позицій, що здійснюється методом сегментації, яка розглядається як багаторівневий ітераційний процес, у дисертації прийнято мінімум витрат на власне вибір та формування цільових ринків на базі вибраних сегментів чи "ніш" ринку (формування систем збуту, товароруку, стимулювання і т. п.) при достатній точності вибору. Оцінку точності автором запропоновано виконувати як інтегральну (середньозважену) за відомими критеріями. Інтегральна оцінка точності T (як і кожного окремого критерію) може змінюватися в межах від 0 (мін оцінка) до 1 (макс оцінка), граничне значення - $T \geq 0,5$.

Дисертантом теоретично доведена аналітична залежність витрат Z на формування цільових ринків на базі визначених сегментів чи "ніш" ринку від точності їх визначення T , де C і r - коефіцієнти пропорційності:

$$(3) \quad Z = C \cdot e^T / T.$$

Розроблено формальні процедури обчислення коефіцієнтів пропорційності C і r . Витрати на сам процес виділення цільового ринку Z_c (його сегментів чи "ніш") визначають складанням фактичних витрат на кожній ітерації. Уточнювальні ітерації визначення цільових ділянок ринку виконують до того часу, доки підвищення інтегральної оцінки точності T веде до зменшення загальної суми витрат на формування цільових ринків ($Z+Z_c$). Автором розроблено відповідний алгоритм.

Розроблені у дисертації підходи, застосовані у комплексі (див. (1-3)), вирішують проблему визначення необхідного і достатнього рівня накопичення

інформації для прийняття обґрунтованих рішень у процесі управління формуванням цільових ринків для інноваційного розвитку.

У дисертації відповідно до запропонованих здобувачем підходів, проведено аналіз стадій обґрунтування варіантів інноваційного розвитку суб'єктів господарської діяльності у нестабільному ринковому середовищі. Автором доведено, що стадії обґрунтування істотно різняться за складом завдань, які вирішуються, інструментарієм, точністю оцінки і т. п. Із цього випливає, що незважаючи на підпорядкованість всіх стадій робіт єдиній стратегічній меті - забезпеченню умов тривалого виживання і розвитку господарюючого суб'єкта - система критеріїв оцінки повинна відображати специфіку постадійного прийняття рішень в рамках досягнення локальних цілей. З урахуванням цього сформовано систему критеріїв та регламентовано процедури формалізованого постадійного обґрунтування вибору варіантів інноваційного розвитку (табл.4). Курсивом у таблиці виділені запропоновані автором критерії.

Таблиця 4 - Критерії постадійного обґрунтування вибору варіантів інноваційного розвитку

Стадія	Критерій прийняття рішень
Оцінка ринкових можливостей для інноваційного розвитку	<i>Коефіцієнт впевненості в доцільності реалізації ринкових можливостей більше критичного</i>
Визначення цільового ринку для реалізації варіантів інноваційного розвитку	<i>Мінімум витрат на визначення цільових ділянок ринку і формування цільового ринку на їх основі, див. (3)</i>
Оцінка ризику вибору цільових ділянок ринку	Мінімальне очікуване значення втрат по відношенню до очікуваного результату
Оцінка варіантів інвестування в інноваційний розвиток	Чистий приведений дохід, внутрішня норма дохідності, індекс рентабельності, період окупності
Вибір варіантів інноваційного розвитку з урахуванням чинників ризику	<i>Порівняння критичних значень оціночних показників, визначених методом аналізу чутливості, з їх очікуваними значеннями, які розраховані з урахуванням чинників ризику. Коефіцієнти варіації чистого приведенного доходу, рентабельності, внутрішньої норми дохідності</i>

Запропонована система критеріїв та підходи до їх урахування покладені в основу створення критеріальної бази для управління процесами інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів в нестабільних умовах перехідної економіки.

Розділ 5. Управління ресурсним забезпеченням інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів. Досліджено і поглиблено методологічні за-

сади управління інвестиційним забезпеченням інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів в умовах перехідної економіки як засобу динамічного приведення їх ресурсного потенціалу у відповідність до змін зовнішнього середовища.

Автором запропоновано і теоретично обґрунтовано методологічний принцип паралельності розробки маркетингової і інвестиційної стратегії інноваційного розвитку, ув'язуючи їх за цілями і етапами реалізації, за яким визначені у маркетинговій стратегії напрямки інноваційного розвитку повинні бути забезпечені інвестиційними ресурсами, а прийняті напрямки інвестування повинні стимулювати інноваційний розвиток суб'єкта господарювання. Обґрунтовано провідну роль маркетингової і інвестиційної стратегії як основних складових загальної економічної стратегії розвитку господарюючого суб'єкта, що формують основні підходи до реалізації її цілей. Відзначено дуалізм інвестиційної стратегії, яка розробляється паралельно з маркетинговою стратегією в рамках загальноекономічної, але з нею узгоджують інші функціональні стратегії, а через них і загальноекономічну.

У дисертації виконано системний аналіз існуючих джерел і механізмів інвестування, які сприяють залученню необхідних інвестиційних ресурсів для інноваційного розвитку. Відзначено проблеми їх обмеженості та недостатньої розвинутості, а також оптимізації їх структури.

Автором удосконалено методичний підхід до формування та оптимізації структури інвестиційних ресурсів для інноваційного розвитку, розроблено відповідні економіко-математичні моделі.

I -те джерело ($I=1, 2, 3, \dots, n$) фінансування інноваційного розвитку можна оцінити наступними показниками: O_i - дискontований очікуваний обсяг інвестицій, який отримано з i -го джерела за період існування проекту; $ΠO_i$, $ΠΠ_i$ - відповідно очікуваний дискontований прибуток одержувача інвестицій від використання i -го джерела і прибуток i -го інвестора за період існування проекту; Po_i , PI_i - відповідно ризик одержувача інвестицій у випадку використання інвестицій з i -го джерела і ризик i -го інвестора. З урахуванням введених позначень умови оптимальності структури джерел інвестиційних ресурсів для одержувача інвестицій дисертантом наведено наступним чином (4-6).

$$(4) \quad \frac{\sum_{i=1}^n PO_i}{\sum_{i=1}^n PI_i} \Rightarrow \min;$$

$$(5) \quad \frac{\sum_{i=1}^n \Pi O_i}{\sum_{i=1}^n O_i} \Rightarrow \max;$$

$$(6) \quad \sum_{i=1}^n O_i \geq O_{\text{номр}} \quad \text{при} \quad n \geq 1.$$

Вираз (4) характеризує ризик проекту в порівнянні з прибутковістю, вираз (5) - ефективність інвестування, а вираз (6) відображає той факт, що сума інвестицій, які отримані з різних джерел, повинна бути достатньою для фінансування новацій.

Умови оптимальності інвестування в даний проект з точки зору конкретного інвестора автором подано як

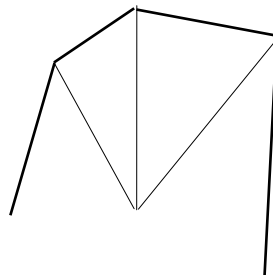
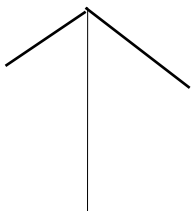
$$(7) \quad \Pi / O \Rightarrow E_{np},$$

$$(8) \quad P / \Pi \Rightarrow P_{np},$$

де E_{np} , P_{np} - прийнятні значення ефективності та ризику інвестування відповідно (без урахування ефекту диверсифікації портфеля інвестицій даного інвестора). Наприклад, на рівні середніх у галузі.

Модель (4-8) призначена для оптимізації структури інвестиційних ресурсів, необхідних і достатніх для реалізації варіантів інноваційного розвитку, при багатоканальному інвестуванні. Вона дозволяє знаходити компромісні рішення, прийнятні як для одержувача інвестицій, так і для інвестора з точки зору ефективності інвестування і рівня ризику.

Поглиблений аналіз структури інвестиційних ресурсів автором запропоновано вести з застосуванням графоаналітичних побудов у полярній системі координат. На рис.4 наведені діаграми, призначені для оцінки доцільності включення окремих джерел в загальний обсяг інвестицій. Довжина i -го радіуса-вектора характеризує ефективність i -го джерела інвестицій (а) або ризик (б) , а кут α_i - його частку в загальному обсязі. Радіуси R і R' відповідають нульовим прибутку і ризику.

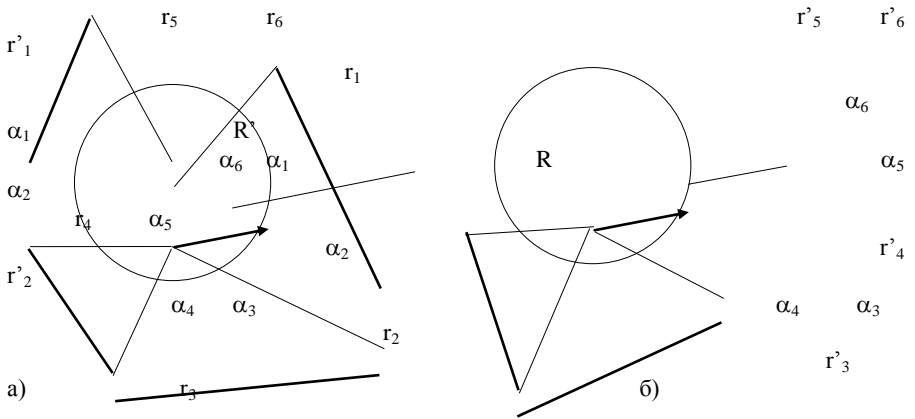

Рис. 4 - Діаграми, що характеризують структуру інвестицій

Даний підхід можна застосувати і для аналізу інших характеристик структури інвестицій, що розглядається. Накладанням діаграм одна на одну можна проводити багатофакторний аналіз структури інвестицій.

У дисертації виділено особливості інноваційного шляху розвитку, врахування яких дозволяє підвищити ефективність розробки інноваційних стратегій суб'єктів господарської діяльності адекватних ситуації, що склалася на ринку, з урахуванням тенденцій її зміни сформувані моделі їх інноваційного розвитку, ефективно керувати інноваційними процесами на макро- і мікро-рівнях управління, створює передумови переходу до інноваційного науково-технічного розвитку економіки України.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Інтегральним результатом дисертаційної роботи є розробка концептуальних основ і теоретико-методологічне обґрунтування організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком (ОЕМУІР) суб'єктів господарської діяльності у нестабільному ринковому середовищі перехідної економіки. Одержані результати дозволили глибше пізнати принципи формування і функціонування основних складових механізму, сформувані систему методичного інструментарію для орієнтації діяльності господарюючих суб'єктів на постійний пошук способів і сфер реалізації власного потенціалу у змінних умовах зовнішнього середовища з метою тривалого виживання на ринку в рамках вибраної місії та прийнятої мотивації діяльності.

Результати досліджень дозволяють зробити наступні висновки:

1. Системний аналіз, узагальнення й систематизація відомих з теорії і практики варіантів розвитку ринкових можливостей суб'єктів господарської діяльності та визначення особливостей їх реалізації у перехідній економіці створили передумови формування системи цілеспрямованого пошуку, аналізу і відбору варіантів, оптимальних з точки зору зовнішніх і внутрішніх умов господарювання.

2. Інноваційним розвитком суб'єктів господарської діяльності з метою їх адаптації до нестабільних умов господарювання перехідної економіки можна ефективно управляти на основі запропонованої авторської концепції ОЕМУІР: динамічне приведення у відповідність внутрішніх спонукальних мотивів діяльності господарюючого суб'єкта до зовнішніх, які генеруються ринковим середовищем, шляхом спрямування маркетингової, а через неї інноваційної, інвестиційної і виробничо-збутової діяльності на виявлення і всебічне використання існуючих і перспективних ринкових можливостей інноваційного розвитку.

3. Формування ОЕМУІР має здійснюватися на основі об'єднання в єдину систему відомих і запропонованих автором принципів у контексті концепції інноваційного розвитку як ймовірнісної, відкритої, адаптивної, динамічної системи, що функціонує у ринковому середовищі в межах, окреслених методами державного і регіонального регулювання та орієнтує діяльність господарюючого суб'єкта, а разом із ним і інших суб'єктів інноваційного процесу (опосередковано - суспільство у цілому) на прогресивний врівноважений розвиток, забезпечуючи тим самим синергетичний ефект.

4. Застосування розроблених автором теоретико-методологічних і методичних підходів надає принципову можливість урахування впливу як окремих чинників ризику, так і їх інтегральної дії на будь-якому з етапів обґрунтування інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів в умовах нечіткої оцінки впливу кожного з чинників. Чинники ризику запропоновано розглядати як свідчення, які з певною вірогідністю (ймовірністю або коефіцієнтом упевненості) підтверджують чи заперечують наявність ситуації ризику. Визначення за відомими правилами їх рівнодіючої дозволяє розрахувати ризик, спричинений сукупністю чинників. Загальний ризик інноваційного розвитку рекомендовано визначати як рівнодіючу комплексу ризиків різної природи на окремих етапах його реалізації. Введено поняття сумісних і несумісних (взаємовиключаючих) ризиків і запропоновані правила їх обчислення.

5. Зменшити ступінь невизначеності щодо обсягів інформації, необхідної для прийняття обґрунтованих рішень з вибору варіантів інноваційного розвитку суб'єктів господарювання, підвищити точність оцінки (прогнозування)

витрат на її одержання і аналіз запропоновано шляхом моделювання структури інформаційної бази та встановлення однозначної відповідності між елементами системи: етапи стадій прийняття рішень - цілі етапів - інформація, яка потрібна для прийняття рішень, - критерії оцінки. Розроблено теоретичний підхід до побудови відповідних математичних моделей та супровідний методичний апарат.

6. Забезпечити в умовах нестабільності та неповної визначеності високу оперативність і точність вибору варіантів інноваційного розвитку ринкових можливостей господарюючих суб'єктів можна при застосуванні запропонованого у дисертації нового методичного підходу, який передбачає застосування формальних процедур, прийнятих в експертних системах. Нерівнозначність чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, неточності та протиріччя в оцінці впливу, їх ймовірнісну природу доцільно оцінювати за допомогою коефіцієнтів упевненості, а їх інтегральну дію - комбінуванням коефіцієнтів упевненості чинників впливу за відомими правилами. Розроблена таблиця рішень для визначення доцільності орієнтації на конкретні варіанти розвитку залежно від інтегральної оцінки чинників середовища господарювання.

7. Управління процесом визначення господарюючим суб'єктом свого місця на ринку слід здійснювати на основі розроблених автором теоретико-методологічних засад знаходження оптимального співвідношення між рівнем точності процесу вибору ринкових позицій та витратами на власне вибір цільових ділянок ринку і формування цільового ринку на їх базі. В їх основу покладено авторську ідею, що витрати на виконання робіт із формування цільового ринку для реалізації виявлених ринкових можливостей обернено пропорційно залежать від точності (якості) визначення його цільових ділянок. Визначено і теоретично доведено аналітичні залежності для знаходження оптимального рівня точності визначення ринкових позицій, розроблено формальні процедури прийняття відповідних управлінських рішень.

8. Сформована критеріальна база для обґрунтування варіантів інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів відображає специфіку постадійного прийняття рішень, оскільки доведено, що різні стадії обґрунтування істотно різняться за складом завдань, які вирішуються, інструментарієм, точністю оцінки і т. п. Постадійне обґрунтування варіантів інноваційного розвитку має здійснюватися за формалізованими процедурами, розробленими на базі запропонованих автором теоретико-методологічних і методичних підходів (пп. 4-7 висновків) до оцінки альтернативних варіантів розвитку за сформованим комплексом критеріїв.

9. Дотримання запропонованого і обґрунтованого автором принципу паралельності розробки маркетингової та інвестиційної стратегій інноваційного розвитку - визначені у маркетинговій стратегії напрямки інноваційного розвитку повинні бути забезпечені інвестиційними ресурсами, а прийняті напрямки інвестування повинні стимулювати інноваційний розвиток суб'єкта господарювання - забезпечує гармонійну відповідність напрямків інноваційного розвитку змінам умов зовнішнього середовища.

10. Прийняття рішень з оптимізації структури інвестиційних ресурсів при багатоканальному інвестуванні інноваційного розвитку суб'єкта господарської діяльності значно спрощується при використанні запропонованої автором економіко-математичної моделі, за якою оцінка прибутковості альтернативних варіантів структури виконується як із точки зору одержувача, так і інвестора у порівнянні з їх ризиком при достатності загального обсягу отриманих з різних джерел інвестицій для реалізації проекту, який розглядається. Для поглибленого аналізу альтернативних варіантів структури рекомендовано застосування графоаналітичних побудов, які в наглядній формі дозволяють оцінювати доцільність включення конкретних джерел інвестицій в їх загальний пакет.

11. Розроблена система методичного інструментарію для реалізації функцій ОЕМУІР є основою ефективного управління інноваційним розвитком суб'єктів господарської діяльності у нестабільному ринковому середовищі перехідної економіки. Основні результати і рекомендації дисертації впроваджені на ряді господарюючих суб'єктів Сумської області і у навчальному процесі Сумського державного університету.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

Монографії, брошури

1. Ільяшенко С.Н. Инновационное развитие рыночных возможностей: проблемы управления. - Сумы: ВВП "Мрія-1" ЛТД, 1999. - 222 с.
2. Ільяшенко С.Н. Экономические аспекты поиска целевых рынков: сегментация, оценка риска, экономический инструментарий. - Сумы: ВВП "Мрія-1" ЛТД, 1997. - 156 с.
3. Ільяшенко С.Н. Маркетинг в примерах и задачах: Учебное пособие. - Сумы: ВВП "Мрія-1" ЛТД, 1998. - 112 с.
4. Ільяшенко С., Козьменко С. Методи оцінки екологічного ризику // Економіка природопользования: Учебник / Под.ред. Л.Хенса, Л.Мельника, Э.Буна. - К.: Наукова думка, 1998. - С.282-294.

Статті в наукових журналах, збірниках

5. Ильяшенко С.Н. Сегментация рынка: роль и значение в системе маркетинговых рыночных исследований // Вісник Української академії банківської справи. - 1996.-N1. - С.116-124.
6. Ильяшенко С.Н. Метод экспертных оценок при выборе партнеров для делового сотрудничества // Экономика Украины. - 1996.- N7. - С.83-85.
7. Ильяшенко С.М. Аналіз і кількісна оцінка екологічного ризику в інвестиційних проєктах // Фінанси України. - 1997. - N8. - С.85-89.
8. Ильяшенко С.Н., Пивоварова О.С. Методические подходы к формированию каналов сбыта товаров широкого спроса с учетом особенностей целевых сегментов // Вісник Української академії банківської справи. - 1997. - №2. - С.103-106.
9. Ильяшенко С.Н., Касьяненко В.А. Экономико-математическое моделирование и инструментарий выбора оптимальных направлений развития энергетического комплекса Украины с учетом экологической составляющей // Вісник технологічного університету Поділля - Спеціальний випуск: Екологія. - 1997. - №2 - С.148-157.
10. Ильяшенко С.Н. Экономические аспекты управления качеством процесса поиска рынков сбыта // Вісник Української академії банківської справи. - 1997. - №3. - С.71-76.
11. Ильяшенко С.Н., Ландар Г.И., Литвиненко А.С. Рынок экологических товаров и услуг: ситуация в мире и в Украине // Экологическая экономика и управление. Т.2. Экономика для экологии. - Сумы: ВВП "Мрія-1" ЛТД, 1997.- С.17-21.
12. Ильяшенко С.Н. Выведение нового товара на рынок. Факторы риска // Машиностроитель. - 1997.- N9. - С.51-54.
13. Ильяшенко С.Н. Факторы риска поиска целевых рынков // Бизнес Информ. - 1998. - N3. - С.68-71.
14. Ильяшенко С.Н. Сравнительный анализ вариантов развития рыночных возможностей в современных условиях // Предпринимательство, хозяйство и право. - 1998. - №6. - С.32-37.
15. Ильяшенко С.Н. Формирование целевых рынков в условиях переходного периода // Бизнес Информ. - 1998. - №13-14. - С.131-134.
16. Ильяшенко С.М. Принципи формування економічного механізму управління створенням та розвитком цільових ринків // Вісник Сумського державного аграрного університету. Серія: Фінанси та кредит. - Вип.1. - 1998. - №1(4). - С.166-171.
17. Ильяшенко С.Н. Формирование целевого рынка (Инвестиционная стратегия) // Бизнес Информ. - 1998. - №21-22. - С.52-54.

18. Ильяшенко С.Н., Мельник Л.Г. Управление инвестированием новаций // Механізми регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. Т.1. Еколого-економічні проблеми інноваційних процесів. - Суми: ВВП "Мрія-1" ЛТД, 1999. - С. 12-18.

19. Ильяшенко С.Н. Моделирование структуры информационной базы для управления процессом инновационного развития // 36. наук. пр. Технологічного університету Поділля "Економіка праці". - Вип. 3. - Хмельницький: НВП "Еврика" ТОВ, 1999. - С.41-42.

20. Ильяшенко С.М. Формування і розвиток цільових ринків // Фінанси України. - 1999. - №4. - С.68-79.

21. Ильяшенко С.Н. Формирование структуры инвестиционных ресурсов развития предприятия // Бизнес Информ. - 1999. - № 9-10. - С.79-81.

22. Ильяшенко С.Н., Колдин Л.Я., Прокопенко О.В. Инновационная стратегия развития хозяйствующего субъекта. Особенности разработки // Вісник Технологічного університету Поділля. Серія: Економіка. - 1999. - № 5. - С.116-120.

23. Ильяшенко С.Н. Управление формированием целевых рынков предприятий // Машиностроитель. - 1999. - № 8. - С.43-47.

24. Ильяшенко С.М. Інноваційний розвиток ринкових можливостей вітчизняних підприємств в умовах перехідного періоду // Економіка. Фінанси. Право. - 1999. - № 9. - С.4-6.

25. Ильяшенко С.Н. Экономический механизм управления инновационным развитием в условиях экономики переходного периода // Вісник Сумського державного університету. Серія: Економіка. - 1999. - №3(14). С.55-59.

26. Ильяшенко С.Н. Управление инновационным развитием хозяйствующих субъектов в нестабильной рыночной среде // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. - Випуск 3. - Суми: Вид-во СумДУ, 1999. - С.73-81.

27. Ильяшенко С.Н. Управление выбором вариантов развития рыночных возможностей (Экономические аспекты формирования информационной базы) // Бизнес Информ. - 1999. - № 17-18. - С.150-153.

28. Ильяшенко С.Н. Инновационное развитие субъектов хозяйственной деятельности // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. - Випуск 1. - Суми: Вид-во СумДУ, 2000. - С.110-116.

Матеріали конференцій і тези доповідей

29. Ильяшенко С.Н. Сегментация рынка международных туристических услуг Украины на базе ее эколого-природного районирования // Тру-

ды 13-й ежегодной научн.-практ. конф. “Актуальные проблемы экономики природопользования”. Ч.2 . - Сумы, 1996. - С.165-169.

30. Бут С.М., Ильяшенко Н.Н., Моисеев С.Ю., Ильяшенко С.Н. Опыт формирования каналов сбыта насосного оборудования на примере Российской Федерации // Труды VIII Международной научн.-техн. конф. “Насосы-96”. - Т.1. - Сумы, 1996. - С.162-165.

31. Sergey Iliashenko. Mechanism of considering vagueness factors for ecological-economic substantiation project // Technological civilization impact on the environment. Situation in the post-Soviet area. Abstracts International Symposium, - Karlsruhe, Deutschland, 1996. - P.57.

32. Ильяшенко С.Н., Самохин Е.А. Компьютеризированная система автоматизации работ отделов сбыта и маркетинга // Тезисы докл. научн.-техн. конф. преподавателей, сотрудников и студентов СумГУ. - Сумы:СумГУ, 1996. - С.37.

33. Ильяшенко С.Н. Подходы к построению экспертных систем для оценки экологического риска инвестиционных проектов // Труды Второй Всерос. конф. “Теория и практика экологического страхования”. - М.: Ин-т проблем рынка РАН, 1996. - С.72-73.

34. Ильяшенко С.Н., Колесников Б.В. Оценка и основные направления совершенствования конкурентоспособности отечественных товаров // Тезисы докл. научн.-техн. конф. преподавателей, сотрудников и студентов СумГУ. - Сумы: РИО, 1997. - С.35.

35. Valentyna Melnyk, Sergiy Ilyashenko. Economic mechanism of Environmental Policy in Ukraine // Managing Sustainability - The European Perspective and Experiences. Conference under the patronage of The Mayor of the Hanseatic Town of Rostock. University of Rostock, Germany, 1997. - P.164-171.

36. Прокопенко О.В., Ильяшенко С.М. Аналіз і тенденції розвитку ринку промислових товарів // Зб. наук. пр. Української академії банківської справи: У 2 т. / За матеріалами наук.-метод. конф. викладачів, співробітників, здобувачів та студентів УАБС, 16-17 квітня 1998 р. - Суми: “Ініціатива”, 1998. - Т.1. - С.57-61.

37. Прокопенко О.В., Ильяшенко С.Н. Поиск “ниши” рынка в условиях структурной перестройки экономики Украины // Тезисы докл. научн.-техн. конф. преподавателей, сотрудников и студентов СумГУ. - Сумы: СумГУ, 1998. - С.18.

38. Ильяшенко С.Н., Ильяшенко Н.Н. Выбор вариантов развития рыночных возможностей отечественных предприятий (критерии и методика принятия решений) // Економічний вісник національної гірничої академії України: У 4 т. / За матеріалами наук.-практ. конф. “Проблеми та персе-

пективи розвитку економіки України в умовах ринкової трансформації“, 21-22 травня 1999 р. - Дніпропетровськ: РИК НГА України, 1999. - Т.1 - С.186-188.

39. Ілляшенко С.М. Управління інвестиціями для цілей інноваційного розвитку // Тезиси докл. научн.-техн. конф. преподавателей, сотрудников и студентов экономического факультета, 19-23 апреля 1999 г. - Сумы: СумГУ, 1999. - С.20-21.

40. Ілляшенко С.Н., Ілляшенко Н.Н. Ценовая политика и эффективность реализации насосного и компрессорного оборудования // Труды IX междунар. научн.-техн. конф. “ТЕРВИКОН-99”, 7-10 сентября 1999 г.- В 2-х т. Т.1. - Сумы: “Ризоцентр” СумГУ, 1999. - С.80-87.

41. Ілляшенко С.Н., Веретенник Е.А. Проблемы формирования рынка экологически чистых продуктов питания (на примере Сумского рынка молокопродуктов) // Екологічність продукції АПК: економіка та екологія: В 2 т. / Зб. статей за матер. міжнар. конф. “Економічні проблеми виробництва та споживання екологічно чистої продукції АПК” 24-26 листопада 1999 р. м.Суми, Україна. - Суми: Вид-во “Козацький вал”, 1999. - Т.2. - С. 26-32.

42. Ілляшенко С.М. Моделювання управління вибором варіантів розвитку ринкових можливостей вітчизняних підприємств // Зб.наук. пр. “Проблеми трансформації економіки України”. - Дніпропетровськ: ДДУ. - 1999. - С.178-182.

АНОТАЦІЯ

Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком суб'єктів господарської діяльності у нестабільному ринковому середовищі. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.06.02. - Підприємництво, менеджмент та маркетинг. - Національна металургійна академія України, Дніпропетровськ, 2000.

Дисертацію присвячено науковому обґрунтуванню і розробці концептуальних основ управління процесами інноваційного розвитку у нестабільному ринковому середовищі. Обґрунтовані принципи формування, функції, структура та склад елементів організаційно-економічного механізму управління інноваційним розвитком господарюючих суб'єктів.

Розроблена і апробована система методичних інструментів для орієнтації суб'єктів господарської діяльності на постійний пошук способів і сфер реалізації власного потенціалу у змінних умовах зовнішнього середовища з метою тривалого виживання і розвитку на ринку в рамках вибраної місії та

прийнятої мотивації діяльності.

Ключові слова: управління, інноваційний розвиток, суб'єкти господарської діяльності, нестабільне ринкове середовище, організаційно-економічний механізм, маркетинг, перехідна економіка, ризик.

SUMMARY

Ilyashenko S.M. Management of innovation development of economic activities subjects in unstable market surroundings. - Manuscript.

Thesis for a Doctor of economic sciences degree by speciality 08.06.02 - Enterprise, management and marketing. - National Metallurgical Academy of Ukraine, Dnipropetrovsk, 2000.

The dissertation is dedicated to scientific grounding and making up the conceptual basis for management of innovation development processes in unstable market surroundings. The principles for forming, functions, structure and composition of elements of the organization and economic mechanism for management of innovation development of economic subjects are grounded.

The system of procedure instruments is made up and approbated for orientation of economic activities subjects on regular searching the means and spheres which allow to realize the own potential of enterprises by the best ways in changeable external surroundings. It creates the conditions for surviving and development of firms in the frameworks of choused mission and accepted motivation measures.

Key words: management, innovation development, subjects of economic activity, unstable market surroundings, organization-economic mechanism, marketing, transition, risk.

АННОТАЦИЯ

Ильяшенко С.Н. Управление инновационным развитием субъектов хозяйственной деятельности в нестабильной рыночной среде. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.06.02. - Предпринимательство, менеджмент и маркетинг. - Национальная металлургическая академия Украины, Днепропетровск, 2000.

Диссертация посвящена разработке и обоснованию теоретико-методологических основ организационно-экономического механизма управления процессами инновационного развития субъектов хозяйственной деятельности в условиях нестабильной рыночной среды.

Разработана концепция, структура и основные подсистемы организационно-экономического механизма управления инновационным развитием хозяйствующих субъектов в нестабильной экономической среде переходной экономики, которое рассматривается как процесс хозяйствования, опираю-

щийся на непрерывные поиск и использование новых способов и сфер реализации своего потенциала в изменяющихся условиях внешней среды в рамках избранной миссии и принятой мотивации деятельности, сопряженный с модификацией существующих и формированием новых рынков сбыта. Теоретически обоснована система принципов, соблюдение которых позволяет рассматривать организационно-экономический механизм управления инновационным развитием как открытую, адаптивную, динамическую систему вероятностного характера, функционирующую в рыночной среде в рамках, очерченных методами государственного и регионального регулирования, обеспечивающую длительное выживание и устойчивое развитие хозяйствующего субъекта в нестабильной рыночной среде.

Систематизированы варианты развития рыночных возможностей субъектов хозяйственной деятельности применительно к переходной экономике, разработаны рекомендации по их реализации, что позволяет осуществлять упорядоченный поиск вариантов, оптимальных с точки зрения внешних и внутренних условий хозяйствования.

Усовершенствованы теоретико-методологические и методические подходы к количественной оценке риска различных стадий инновационного развития хозяйствующих субъектов, которые предоставляют принципиальную возможность учитывать влияние отдельных факторов риска, а также их интегральное воздействие на любом из этапов работ в условиях нечеткой оценки влияния каждого из факторов, что подтверждается результатами практической апробации. Получили дальнейшее развитие теоретические подходы к определению необходимого и достаточного уровня накопления информации на этапах обоснования вариантов инновационного развития путем моделирования структуры информационной базы и прогнозирования затрат на ее наполнение. Разработан научно-методический подход к построению соответствующих математических моделей.

В диссертации предложен новый методический подход к обоснованию выбора вариантов развития рыночных возможностей субъектов хозяйственной деятельности, который базируется на использовании коэффициентов уверенности и правил нечеткой логики, что дает возможность учитывать вероятностную природу действия факторов внешней среды в условиях неполной, неточной и противоречивой информации.

На основе авторской идеи, что затраты на выполнение работ по формированию целевого рынка обратно пропорционально зависят от точности определения рыночных позиций, разработан методический подход к управлению выбором хозяйствующим субъектом места на рынке, который позволяет находить оптимальный уровень точности определения рыночных позиций с

точки зрения затрат на поиск целевых участков рынка и формирование целевого рынка на их базе. Сформирована критериальная база, уточнены и регламентированы процедуры поэтапного выбора вариантов инновационного развития, что позволяет формализовать выбор оптимальных вариантов.

Предложен и обоснован методологический принцип параллельности разработки инвестиционной и маркетинговой стратегий инновационного развития хозяйствующих субъектов, соблюдение которого обеспечивает гармоническое соответствие направлений инновационного развития изменениям условий внешней среды. Усовершенствован методический подход, разработан экономико-математическая модель оптимизации (с точки зрения получателя инвестиций и инвестора) структуры инвестиционных ресурсов, необходимых и достаточных для реализации конкретных вариантов инновационного развития хозяйствующих субъектов при допустимом уровне риска. Разработаны подходы к оценке целесообразности включения конкретных источников инвестиций в их пакет при многоканальном инвестировании.

Основные положения диссертации внедрены на предприятиях и в учебный процесс.

Ключевые слова: управление, инновационное развитие, субъекты хозяйственной деятельности, нестабильная рыночная среда, организационно-экономический механизм, маркетинг, переходная экономика, риск.